

Τ. Ε. Ηλιοπούλου
Τ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΝ
ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ

ΚΑΙ

Η ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΛΕΞΙΣ

γενομένη τῇ 7ῃ Μαρτίου 1922 ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ
"ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ,"

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

N

1235

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΗΜ. ΔΕΛΗ

Ὁδὸς Μιλτιάδου ἀριθ. 1

1922

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

N. 1235

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

22 ΣΕΠ. 1958

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ

774

ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ

ΚΑΙ

Η ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΛΕΞΙΣ

γενομένη τῇ 7ῃ Μαρτίου 1922 ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ
“ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ”

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Τ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚ ΔΩΡΕΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΗΜ. ΔΕΛΗ

Ὁδὸς Μιλτιάδου ἀριθ. 1

1922

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΟΙΝΙΚΟY ΚΩΔΙΚΟY
ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΡΟΧΕΙΔΙΟΝ
Η ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΔΕΙΞΙΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1882 ΕΤΕΣ
ΕΚΔΟΣΗ

ΑΘΗΝΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
1882

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ

ΚΑΙ

Η ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Ἐπιστημονικὴ διάλεξις γενομένη τῇ 7ῃ Μαρτίου 1922 ἐν τῷ
φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσός».

Εἰς τὴν χορείαν τῶν Κρατῶν ἅτινα πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐργάζονται
πρὸς ἀναμόρφωσιν τῶν ποινικῶν αὐτῶν κωδίκων προσετέθη τελευταῖον
καὶ ἡ Ἰταλία. Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 14ης Σεπτεμβρίου 1919 διωρί-
σθη Ἐπιτροπὴ μετὰ τὴν ἐντολὴν νὰ προτείνῃ τὰς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεις
ἐν τῇ ποινικῇ νομοθεσίᾳ, ἣτις συντόνως ἐργασθεῖσα κατήρτισεν ἤδη
τὸ προσχέδιον τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ ποινικοῦ κώδικος, ὃπερ καὶ ἐδη-
μοσιεύθη κατ' Ἰανουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους. (1) Ἴνα δ' εὐχερέ-
στερον ὑποβληθῇ εἰς τὴν διεθνῇ κριτικῇ, μετεφράσθη εἰς τρεῖς ξένας
γλώσσας, τοῦτέστιν εἰς τὴν γαλλικὴν, γερμανικὴν καὶ ἀγγλικήν, καὶ
διανεμήθη τῇ φροντίδι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης εἰς τοὺς ἐπι-
στήμονας τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἀντίτυπον δὲ τούτου ἀπεστάλη καὶ εἰς
ἐμέ, καὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐπεδόθην εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ, οὐχὶ
μόνον ἐξ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐλπίδος ὅτι ἐν
αὐτῷ ἤθελον ἀνεύρεῖν νέα στοιχεῖα διὰ τὴν καὶ παρ' ἡμῖν παρασκευα-
ζομένην καὶ ἐν τῷ πέρατι αὐτῆς εὐρισχομένην ἀναμόρφωσιν τοῦ ποινι-
κοῦ ἡμῶν κώδικος. Καὶ τὰς ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἐντυπώσεις μου
ἔκρινα σκόπιμον νὰ ἀνακοινώσω ὑμῖν.

Τὸ προσχέδιον τοῦτο εἶνε ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν ὁπαδῶν τῆς
Σχολῆς τοῦ Lombroso, τῆς συνήθως διακρινομένης διὰ τῶν ὀρων
«ἀνθρωπολογικὴ ἢ νεο-Ἰταλικὴ Σχολή» ἣτις, ὁμῶς, αὐτοκαλεῖται
καὶ «θετικὴ Σχολή». Διότι ἐξ ὁπαδῶν τῆς Σχολῆς ταύτης συνεκρο-
τήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Mortara ἡ παρασκευάσασα

1) Progetto preliminare di codice Penale Italiano per i delitti Libro I.

αὐτὸ Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λομπρόζο ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ἑρρίκου Φέρρι Καθηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἐν τῷ διατάγματι τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ρητῶς ὑποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀναμόρφωσις τῶν ποινικῶν νόμων δεόν νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Σχολῆς ταύτης.

Τὸ διάταγμα τοῦτο παρήγαγεν ἐκπληξιν παρὰ τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ τῆς Ἰταλίας—ὡς βεβαιοῖ αὐτὸς ὁ Φέρρι ἐν διατριβῇ του δημοσιευθείσῃ ἐν δυοὶ περιοδικοῖς (1) ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ προσχεδίου, καθόσον, ὡς λέγει, εἶχε μορφωθῇ παρ' αὐτῷ ἡ γνώμη ὅτι «*μὲ τὸν θάνατον τοῦ Λομπρόζο εἶχον ἀποθάνει ἐπίσης καὶ αἱ θεωρίαι του καὶ πρὸ πάντων—ὅπερ τὸ οὐσιῶδες—ὅτι εἶχεν ἀποθάνει ἡ μέθοδος τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἐγκληματικοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν ὁ Λομπρόζο ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν μεγαλοφυᾶ πρωτοβουλίαν του*».

Ἡ οὕτω βεβαιουμένη ὡς παραχθεῖσα ἐν Ἰταλίᾳ ἐκπληξις ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ διορίζοντος τὴν Ἐπιτροπὴν διατάγματος οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι ἔσται γενικὴ καθ' ἅπαντα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ παρασκευασθέντος παρ' αὐτῆς ἔργου. (2) Διότι ὅχι μόνον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Λομπρόζο, ὡς λέγει ὁ Φέρρι, συμβάντος ἐν ἔτει 1909, ἀλλὰ πολὺ πρότερον, ἀπὸ τριακονταετίας περίπου, ἡ Σχολὴ αὐτοῦ πράγματι ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ λήθῃ. Ἀλλ' ὁ Φέρρι, καίτοι ὁμολογῶν τὴν παραχθεῖσαν ἐκπληξιν, πολεμεῖ τὴν ἰδέαν ἐξ ἧς αὕτη ἀπέρρευεν, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ Σχολὴ τοῦ Λομπρόζο δὲν ἀπέθανε, καθόσον ἔπαυσε μὲν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῆς παραγωγὴ καὶ ἡ κατὰ τῶν ἀντιπάλων τῆς πολεμικῆς, οὐχ' ἥττον ἡ εἰκοσαετία αὕτη ὑπῆρξε «*περίοδος βραδείας καὶ ἥττον θορυβώδους διεισδύσεως ἐν τῇ δημοσίᾳ συνειδήσει τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν τῆς Σχολῆς ταύτης, ἰδίως διὰ τοῦ θαυμασίου ἔργου τῆς προπαγάνδας τῆς συντελεσθείσης διὰ τῆς διεθνοῦς ἐνώσεως τοῦ ποινικοῦ δικαίου*». Καὶ ἐπειδὴ, λέγει πάντοτε ὁ Φέρρι, οἱ ἰδρυταὶ τῆς διεθνοῦς ταύτης ἐνώσεως—v. Lizst., v. Hamel, Prins—ἐξέλιπον δυστυχῶς πλέον, ἀπονέμω εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν καὶ τὸ ἔργον των τὸν πλέον συμπαθῇ καὶ εἰλικρινῇ σεβασμόν».

Παραθέτω ὁλόκληρον τὴν περικοπὴν ταύτην διότι ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὸ

1) Ἴδε Schweizerische Zeitschr. für Strafrecht (Revue pénale Suisse) Jahrg. 33 1 Heft S. 17—Zeitschr. f. d. Gesamte Strafrechtsw. B. 41 σ. 473.

2) Δὲν περιῆλθεν εἰσέτι εἰς γνώσιν μου ἄλλη τις κριτικὴ τοῦ προσχεδίου τούτου.

πρόσχημα τῆς εὐλαθείας πρὸς τὴν μνήμην τῶν ἐν αὐτῇ ὀνομαζομένων ἐξόχων ἐπιστημόνων καλύπτεται μία ἀληθὴς *ιεροσυλία*. Διότι οὕτω μόνον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς οἰκαιοποίησις τοῦ ἔργου τῆς «διεθνοῦς ἐνώσεως τοῦ ποινικοῦ δικαίου».

Ἡ ἔνωσις αὕτη ἰδρύθη ἐν ἔτει 1889 τῇ πρωτοβουλίᾳ ἰδίως τοῦ πρὸ τριετίας θανόντος πρὸς μεγάλην ἀπώλειαν τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης δι-
ασήμου τῆς Γερμανίας ποινικολόγου Φραγκίσκου Λίστ, Καθηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν Βερολίνῳ, προσεταιρισθέντος τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν Ad. Prins, Καθηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν Βρυξέλλαις καὶ τοῦ Ὀλλανδοῦ Καθηγητοῦ v. Hamel. Καὶ ἀληθῶς τὸ ἔργον αὐτῆς ὑπῆρξε *θαυμάσιον* διότι ἀπ' αὐτῆς ἀπέρρευσαν πᾶσαι αἱ ἐν τῇ νεω-
τέρᾳ ποινικῇ νομοθεσίᾳ εἰσαχθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ὡς καὶ αἱ περιεχό-
μεναι ἐν τοῖς νομοπαρασκευαστικοῖς σχεδίοις τῆς Γερμανίας, Ἑλβετίας, Αὐστρίας καὶ τῶν ἄλλων Κρατῶν, ἅτινα παρασκευάζουσι τὴν ἀναμόρ-
φωσιν τῶν ποινικῶν αὐτῶν κωδίκων. Ἄλλ' ἡ ἔνωσις αὕτη οὐδὲν ἔχει
τὸ κοινὸν πρὸς τὴν Σχολὴν τοῦ Λομπρόζο καὶ οὐδαμῶς τὸ ἔργον αὐτῆς
ὑπῆρξεν ἔργον *προπαγάνδας* ὑπὲρ τῶν θεωριῶν τῆς Σχολῆς ταύτης, ὡς
χαρακτηρίζει αὐτὸ ὁ Φέρρι. Τοῦναντίον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδρύσεώς της,
καὶ ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ προγράμματος αὐτῆς ἡ διεθνὴς ἔνωσις τοῦ
ποινικοῦ δικαίου διεκήρυξε διὰ τοῦ στόματος τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἰδρυτῶν
αὐτῆς, τοῦ Liszt, τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἰταλικῆς
Σχολῆς, δηλώσασα, ὅτι διατηρεῖ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κριτικοῦ
ἐλέγχου τῶν θεωριῶν αὐτῆς. ⁽¹⁾ Καὶ οὐδεμίαν ἔκτοτε παρέλιπεν εὐκαι-
ρίαν ὁ Liszt ἵνα ἀποκρούσῃ πᾶσαν σύγχυσιν τῶν θεμελιωδῶν ἰδεῶν
τῆς διεθνοῦς ποινικῆς ἐνώσεως μετὰ τῶν ἰδεῶν τῆς Σχολῆς τοῦ Λομ-
πρόζο. «Διὰ τὴν διεθνῇ ποινικὴν ἔνωσιν, λέγει ἐν τινι τῶν ποινικο—πο-
λιτικῶν μελετῶν αὐτοῦ, εἶνε ζήτημα ζωῆς νὰ μὴ ἀφήσῃ παρ' οὐδενὶ
οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς ἐπι-
πιστημονικῆς της κατευθύνσεως ἀπὸ τῶν ἀνταγωνιζομένων Σχολῶν τῆς
Ἰταλίας.» ⁽²⁾ Καὶ ἐν τῇ αὐτῇ μελέτῃ τοῦ ἐκφράζει καὶ τὴν καταλα-
βοῦσαν αὐτὸν ἐκπληξιν ὅταν ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τῆς 4ης ἐκδόσεως τοῦ
ἔργου τοῦ Λομπρόζο «*Ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος*» ἀνέγνωσε τὸ ὄνο-
μά του ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐπιβλητικῆς σειρᾶς *ὑποτιθεμένων* ὁπαδῶν
καὶ μαθητῶν τοῦ Λομπρόζο. ⁽³⁾ Διότι τοῦτο ἀπετέλεσε πάντοτε ἐν τῶν
χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς Σχολῆς ταύτης, ἡ κενοδοξία, τοῦ-
τέστιν, αὐτῆς νὰ κρίνῃ διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Λομπροζιανοῦ καὶ τοῦς

1) Ἰδε Zeitschr. f. die Gesammt. Strafrechtsw. τόμ. 9 σ. 368.

2) Ἰδε Zeitschr. 9 σ. 465.

3) Ἰδε Zeitschr. αὐτόθι. 464.

μᾶλλον κεκηρυγμένους πολεμίους αὐτῆς. ⁽¹⁾ Μετὰ πάροδον δ' εἰκοσαετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς διεθνoῦς ποινικῆς ἐνώσεως καὶ πάλιν ὁ Liszt συνοψίζων τὸ ἐπιτελεσθὲν ὑπ' αὐτῆς κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἔργον, τοῦτο κυρίως ἐξαίρει: ὅτι αὕτη ἔμεινεν ἐλευθέρα ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς ποινῆς ἀντιλήψεων τῆς ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς. ⁽²⁾ Καί, ἐν τέλει, αὐτὸς οὗτος ὁ Liszt ὁ χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ferri ὡς *προπαγανδιστῆς* τῶν θεωριῶν τοῦ Λομπρόζο, εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς ἐγκληματικῆς ἀνθρωπολογίας τῷ συγκροτηθέντι ἐν Βρυξέλλαις ἐν ἔτει 1892, πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν, συνοψίζων τὰς ἐξενεχθείσας γνώμας ἀπήγγειλε τὸν ἐπιτάφιον τῶν θεωριῶν τούτων διὰ τῶν ἐξῆς λόγων: «*Τὸ εἶπον ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ. Ἡ Σχολὴ τοῦ Λομπρόζο δὲν ζῇ πλέον· ἀπέθανεν ἐκ προώρου θανάτου, ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ, πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς ὠριμότητα.*» ⁽³⁾

Ἀλλὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς διεθνoῦς ποινικῆς ἐνώσεως ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς νεο-Ἰταλικῆς Σχολῆς ἔτι μᾶλλον ἀποδεικνύει ὁ τρόπος καθ' ὃν περὶ αὐτῆς ἐξεφράζετο ὁ Ferri πρὸ τοῦ θανάτου τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς. Τὸ ἔργον αὐτῆς δὲν ἀπεκάλει καὶ τότε, ὡς νῦν, *θαυμάσιον*, ἀλλ' εὗρισκεν ὅτι αὕτη «*ἐκοιμᾶτο ἐν ταῖς μακαρίαις μοναῖς τοῦ ἐκλεκτισμοῦ, (dans les limbes de l'éclectisme)*» καθ' ὃ μὴ ἀποδεχομένη τὰς ριζοσπαστικὰς αὐτοῦ ἰδέας, καὶ ὅτι ἐκ τῶν γενομένων ἐν τοῖς ἔτησιν συνεδρίοις αὐτῆς συζητήσεων καὶ προτάσεων ἀποδεικνύεται «*ἡ ἀθεράπευτος στειρότης τῶν μέσων ἰδεῶν*». ⁽⁴⁾ Περὶ δὲ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς, τοῦ Liszt, μετὰ περισσῆς ἐξεφράζετο περιφρονήσεως ἀποκαλῶν αὐτὸν «*πνεῦμα μέτριον καὶ παράσιτον διανοητικόν*». ⁽⁵⁾ Σήμερον τὸ στεῖρον ἔργον ἐγένετο *θαυμάσιον* καὶ ὁ πρωτεργάτης αὐτοῦ Liszt, ἄξιος ἀμερίστου σεβασμοῦ! Διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ οἰκιοποίησις τοῦ ἔργου τούτου.

Ἐπέμεινα εἰς τὸ νὰ ἀποκαλύψω εἰς ὑμᾶς, ὅσον ἔνεστι ἐναργῶς, τὸ ἀνυπόστατον τῆς τοιαύτης διεκδικήσεως τῆς ἀλλοτρίας ἐργασίας, διότι ἐν τῇ «*διεθνῇ ποινικῇ ἐνώσει*» ἐκπροσωπεῖται ἡ διεθνῆς ποινικὴ ἐπιστήμη, καθόσον ἐν αὐτῇ συνεκεντρώθησαν καὶ συνειργάσθησαν διὰ τὴν

1) Ἴδε περὶ τούτου τὰ ἐν τῇ μελέτῃ μου «*Ὁ Λομπρόζο*» (1907) σ. 5—9.

2) Ἴδε Mitteilungen der Internat. Kriminalist. Vereinigung τόμ. 18 σ. 230—231.

3) Ἴδε Actes du troisième Congrès International d'Anthropologie Criminelle σ. 333.

4) Ἴδε Sociologie Criminelle (1905) σ. 37.

5) Ἴδε Sociologie Criminelle σ. 24—25.

σκοπιμωτέραν αναμόρφωσιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου, οἱ διαπρεπέστεροι τῶν ἀπανταχοῦ ποινικολόγων καὶ διὰ τῆς συνεργασίας ταύτης ἐσφυρηλατήθησαν αἱ θεμελιώδεις ἀρχαί, ἐφ' ὧν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, ἐστηρίχθησαν τὰ προσχέδια τῶν νέων ποινικῶν κωδίκων τῆς Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἑλβετίας (ἵνα ὀνομάσω τὰ σημαντικώτερα), ἅτινα εἶδον τὸ φῶς πολὺν χρόνον πρὸ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ προκειμένου ἰταλικοῦ προσχεδίου, οὕτως ὥστε ἂν ἡ εἰρημένη ἀξιωσις ἡγήθευεν, ἔδει νὰ δεχθῶμεν ὅτι πᾶσα ἡ σύγχρονος νομοθετικὴ κίνησις ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ εἶνε τὸ προῖόν τῆς νεο-Ἰταλικῆς Σχολῆς. Καὶ τοῦτο πράγματι δὲν ἐδέστασε νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ Ferri κηρύσσων ὅτι «ἡ Ἰταλία καὶ ἐν τῷ ἐδάφει τῆς ποινικῆς νομοθεσίας (καίτοι ἐμφανίζεται τελευταία), δύναται νὰ καταταχθῇ ἐν τῇ πρωτοφυλακῇ, καθόσον πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε εἰσαχθεῖσαι ἢ προταθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ἐν τοῖς ἄλλοις κράτεσιν, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ «ἡ ἔκφρασις τῆς ἀποδοχῆς τῶν περὶ ἐγκλημάτων καὶ ἐγκληματιῶν ἰδεῶν ὡς πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐπιστήμης, ἐδίδαξεν ἡ ἀνθρωπολογικὴ Σχολή».⁽¹⁾ Ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τῶν πραγμάτων καταδείξω τὸ ἀνυπόστατον τῆς τοιαύτης ἐγωῖστικῆς ἰταλικῆς ἀξιώσεως ἐν τῇ ἐρεῦνῇ ἣν θέλω ἐπιχειρήσει τῶν ἀρχῶν, ὡς ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων παρίσταται τὸ ὑπ' ὄψει ἡμῶν προσχέδιον, δὲν θὰ λείψω νὰ παραβάλω ταύτας, ἐν τοῖς κυριωτέροις σημείοις, πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων προσχεδίων τιν ἄλλων Κρατῶν ἵνα ἐκδηλῶς καταστῇ ἡ διαφορὰ καὶ συγχρόνως ἡ ὑπεροχὴ τούτων.

I.

Ὡς γνωστόν, ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐγένετο διὰ τοῦ ἔργου τοῦ ψυχιάτρου Καίσαρος Λομπρόζο, οὗτινος ἡ πρώτη ἐκδοσις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1876, τοῦ ἐπιγραφομένου «ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος». Δι' αὐτοῦ ὁ Λομπρόζο ἐπειράθη νὰ πείσῃ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον ὅτι μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀνεκάλυψεν ἐν ἴδιον εἶδος ἀνθρώπου. Ἕνα ἰδιάζοντα ἀνθρώπινον τύπον, τὸν «ἐγκληματίαν ἄνθρωπον», φερόμενον ἐξ ἐνστίκτου πρὸς τὸ ἐγκλημα καὶ διακρινόμενον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου δι' ἰδίῳ οὐ μόνον ψυχολογικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνατομικῶν καὶ μορφολογικῶν χαρακτήρων.

Ποίας ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ θεωρία αὕτη, καὶ ποία ἡ ἀξία αὐτῆς ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς νομικὸν κόσμον διὰ τῆς πρὸ δεκαπενταετίας δημοσιευθείσης εἰδικῆς μελέτης μου τῆς ἐπιγραφο-

1) ὼς ἴδε *Révue pénale Suisse* 33 σ. 17.

μένης «Ὁ Λομπρόζο», δι' ἧς ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν τῶν ἐξοχωτέρων ἐν Εὐρώπῃ ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἀνθρωπολόγων, φυσιολόγων καὶ φρενολόγων, κατέδειξα τὴν μέχρι τοῦ γελοίου κενότητα καὶ τὸ ἀνεπιστημονικὸν αὐτῆς. Συνεπῶς δὲν θὰ ἀσχοληθῶ σήμερον περὶ αὐτῆς, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον αὕτη λησμονηθεῖσα ἤδη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Λομπρόζο, οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἔσχε ἐπίδρασιν ἐν τῇ συντάξει τοῦ ὑπ' ὄψει ἡμῶν προσχεδίου. Οὕτω ἐνῶ ὁ Ferri δὲν ἐδίστασε νὰ ἰσχυρισθῇ ἐπανειλημμένως ἐν τοῖς ἔργοις του, ὅτι ἐκ μόνων τῶν φυσιολογικῶν χαρακτήρων δύναται νὰ διαγνώσῃ τὸν «ἐγκληματίαν ἄνθρωπον» καὶ ἰδίως τὸν φονέα, ⁽¹⁾ οὐδεμίαν ἐν τῷ προσχεδίῳ του ποιεῖται χρῆσιν τῆς θαυμασίας ταύτης ἀνακαλύψεως ἣτις ἤθελε καταστήσει περιττὸν τὸ τόσῳ δυσχερὲς ἔργον τῆς ἀποδεικτικῆς διαδικασίας πρὸς βεβαίωσιν ἐκάστοτε τῆς ἀμφισβητουμένης ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου. Τοῦναντίον ἐν τῇ διακρίσει τῶν ἐγκληματιῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας, τῇ γενομένῃ ἐν τῷ προσχεδίῳ τούτῳ, ὁ ἐξ ἐμφύτου τάσεως φερόμενος πρὸς τὸ ἐγκλημα ἐγκληματίας ὑπάγεται εἰς τὴν γενικὴν κατηγορίαν τῶν «καθ' ἑξιν ἐγκληματιῶν» (*criminels d'habitude*) ἀποτελῶν μίαν τῶν τεσσάρων εἰδικωτέρων κατηγοριῶν, ὥς περιλαμβάνει ἡ γενικὴ αὕτη κατηγορία.⁽²⁾ Καὶ πρὸς διάγνωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐγκληματιῶν τῶν ἄλλων κατηγοριῶν, οὐδαμῶς χρησιμοποιοῦνται οἱ μορφολογικοὶ καὶ ἀνατομικοὶ διακριτικοὶ χαρακτήρες, ἐξ ὧν ὁ Λομπρόζο ἀπετέλεσε τὸν περίφημον ἐγκληματικόν³ του «τύπον». Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ διακρίσεως τῶν ἐγκληματιῶν ὁ Ferri προσεχώρησεν εἰς τὴν γενικῶς κρατοῦσαν σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀντίληψιν, ἣτις οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ προϊόν τῆς νεο-ἰταλικῆς Σχολῆς.

Ἡ μεταξὺ τῶν «καθ' ἑξιν» καὶ τῶν «ἐκ περιστάσεως» ἐγκληματιῶν διάκρισις ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ διασήμου τῆς Αὐστρίας ποινικολόγου Γουλιέλμου Βαλμπέρκ (W. Wahlberg). ⁽³⁾ Ἀναπτυχθεῖσα δὲ κατόπιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἀποτελέσασα ἐν τῶν ἄρθρων τοῦ προγράμματος τῆς «Διεθνοῦς ποινικῆς ἐνώσεως», ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὴν σύγχρονον νομοθετικὴν κίνησιν ἐν τῇ λύσει πολλῶν ζητημάτων.

1) Ἰδε Sociologie Criminelle σ. 66—68.

2) Ἰδε Relazione sul Progetto preliminare σ. 67.

3) Ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ «Princip der Individualisirung» καὶ «Das Gewohnheitsverbrechen».—Ἰδε περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Wahlberg τὴν διατριβὴν τοῦ Ρώσσου συγγραφέως Tschubinsky, Zeitschr. f. d. Gesamint. Strafrechtsw. 23 σ. 64.—καὶ F. v. Liszt, Lehrb. § 3 σ. 11 ὑπόσημ. 3.—καὶ τοῦ αὐτοῦ, Die Psychologischen Grundlagen der Criminalpolitik, Aufsätze II σ. 172.

II

Δύο κυρίως εἰσὶν αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ἐφ' ὧν ἐρείδεται τὸ ἰταλικὸν προσχέδιον, αἱ ἐξῆς : Α) Ἡ ἀνατροπὴ τῆς μέχρι τοῦδε κρατούσης ἀντιλήψεως περὶ τοῦ ποινικοῦ καταλογισμοῦ, καθ' ἣν ἵνα ἀποδοθῇ εἰς τινα ὠρισμένη ἀξιόποινος πράξις καὶ ἐπιβληθῇ κατ' αὐτοῦ ἡ ἐν τῷ νόμῳ ὠρισμένη ποινὴ δὲν ἀρκεῖ ἢ βεβαίωσις ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ βεβαίωσις ὅτι αὕτη ἀπέρρευσεν ἀπὸ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Καὶ συνεπῶς ἵνα θεωρηθῇ ὑπάρχων ὁ τοιοῦτος μεταξὺ τῆς βουλήσεως τοῦ πράξαντος καὶ τοῦ ἐγκληματικοῦ γεγονότος σύνδεσμος δέον νὰ λειτουργῇ ἀρτίως καὶ κανονικῶς ἡ βούλησις αὐτοῦ, δέον, τοῦτέστι, νὰ ὑπάρχῃ παρ' αὐτῷ ἡ ψυχικὴ ἐκείνη κατάστασις, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην «ικανότητα πρὸς καταλογισμόν». Διὰ τοὺς συντάκτας τοῦ Ἰταλικοῦ προσχεδίου τὸ δεύτερον τοῦτο στοιχεῖον τοῦ ποινικοῦ καταλογισμοῦ, ὃ παρ' αὐτῶν καλούμενος ἠθικὸς καταλογισμὸς (responsabilité morale) περιτεύει τελείως χρησιμεύων μόνον εἰς τὸ νὰ παρεμβάλλῃ προσκόμματα ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης. Ἀρκεῖ, κατ' αὐτούς, ἡ βεβαίωσις ὅτι ἡ πράξις ἐξετελέσθη παρὰ τοῦ ὡς ἐνόχου αὐτῆς φερομένου, τοῦτέστιν ὁ παρ' αὐτῶν καλούμενος ὕλικος ἢ φυσικὸς καταλογισμὸς (responsabilité matérielle). Καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀναγράφεται ἐν ἄρθρῳ 18ῳ τοῦ προσχεδίου των, συνέπεια τῆς ὁποίας εἶνε ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀπάλειψις τῶν ἐν ταῖς ἰσχυούσαις νομοθεσίαις καὶ τοῖς νομοπαρασκευαστικοῖς σχεδίοις τῶν ἄλλων Κρατῶν ἀναγραφομένων διατάξεων ἐν αἷς ὀρίζονται οἱ λόγοι οἱ αἴροντες τὴν πρὸς καταλογισμὸν ἱκανότητα, οἱ ἀναγόμενοι εἴτε εἰς τὴν ἀτελῆ ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων εἴτε εἰς τὴν διατάραξιν τῆς κανονικῆς λειτουργίας αὐτῶν.

Β) Ἑτέρα ἀρχή, ἣτις θεωρεῖται ὡς συνέπεια τῆς πρώτης, εἶνε ἡ ἀπογύμνωσις τῆς ποινῆς ἀπὸ παντὸς χαρακτηῆρος κολασμοῦ ἐπιβαλλομένου κατὰ τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς μέτρον κοινωνικῆς ἀμύνης ἀντιτασσόμενον καὶ ἐπιβαλλόμενον κατὰ τοῦ διαπράξαντος τὸ ἐγκλημα, καὶ ἂν ἔτι οὗτος οὐδεμίαν ἔχει συνείδησιν τῆς πράξεώς του, ἔνεκα τῶν ρηθέντων λόγων τῶν ἀποκλειόντων τὴν ἀρτίαν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Ἀρκεῖ ὅτι δι' αὐτῆς ἀπεδείχθη ἐπικίνδυνος εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν. Δι' ὃ καὶ αὐτὸς ὁ ὅρος «ποινὴ» καταργεῖται ἀντικαθιστάμενος διὰ τοῦ ὅρου «κύρωσις» (sanzione), ὅστις κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν ἐκθεσιν ἐκφρά-

ζει τὴν ἔννοιαν τῆς τοιαύτης ἀμυντικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ ἐγκληματίου. Συνέπεια δὲ τῆς τοιαύτης περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς ἀντιλήψεως εἶνε ὅτι καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέτρον αὐτῆς δεόν νὰ διατελῇ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπικινδύνου χαρακτηῖρος τοῦ ἐγκληματίου (*temibilità o pericolosità*).

Ἵνα δυνηθῶμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν σαφέστερον τὸ περιεχόμενον τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν δεόν νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ferri, ὅστις εἶνε ὁ γεννήτωρ αὐτῶν, καὶ ἰδίως εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἐγκληματικὴ κοινωνιολογία—*Sociologie criminelle*», ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς.

Τὴν περὶ τοῦ ποινικοῦ καταλογισμοῦ θεωρίαν αὐτοῦ ἐποικοδομεῖ ὁ Ferri ἐπὶ τῆς καταπτώσεως ἣν ἐν τῇ νεωτέρᾳ θετικῇ ἐπιστήμῃ ὑπέστη τὸ δόγμα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως (*liberum arbitrium indifferantiae—libre arbitre*).

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ δόγματος τούτου ἰσχυρίσθησαν πάντοτε ὅτι ἄνευ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οὐδ' ἠθικὴ οὐδὲ ποινικὴ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς πράξεις του. Ὁ ἄνθρωπος, λέγουσιν, εἶνε ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις του μόνον διότι καὶ ἐφ' ὅσον ἡ βούλησις αὐτοῦ λειτουργεῖ ἐλευθέρᾳ ἀπὸ πάσης ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως, δυνάμενος νὰ θελήσῃ οὕτως ἢ ἄλλως καὶ συνεπῶς νὰ πράξῃ οὕτως ἢ ἄλλως· τῆς βάσεως ταύτης ἐκλειπούσης, συνεκλείπει πᾶσα δικαιολογικὴ τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου βάσις καὶ συνεπῶς ἡ ὑπαρξίς τῆς ποινῆς καὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐκ θεμελίων διασεύεται. Τὸ πόρισμα τοῦτο ἐπισείουσιν οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως ὡς φόβητρον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀντιπάλων των, περιγράφοντες διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὰς ὀλεθρίας κοινωνικὰς συνεπείας, ἃς ἡ κατάρριψις τοῦ δόγματός των ἤθελε προκαλέσει. Τὸ πόρισμα δὲ τοῦτο ἀποδέχεται καὶ ἐγκολποῦται προθύμως καὶ ὁ Ferri, καίτοι πολέμιος τοῦ μεταφυσικοῦ δόγματος τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως καὶ αὐτοκαλούμενος θετικιστῆς ποινικολόγος, καὶ ἐπαναλαμβάνει μετὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ καὶ μετὰ μείζονος μάλιστ' ἀπειθήσεως, ὅτι «ἄνευ ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ εὐθύνη καὶ συνεπῶς οὐδὲ ποινὴ».

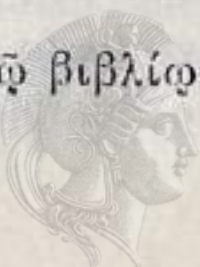
Ἄλλ' οὐδαμῶς ἀποδέχονται τοῦτο οἱ ἀληθεῖς ὁπαδοὶ τοῦ θετικισμοῦ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ. Ἀληθῶς τὸ δόγμα τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως ὡς ἐναργῶς ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ ἐλέγχου εἰς ὃν ὑπέβαλεν αὐτὸ ἡ φιλοσοφικὴ ἔρευνα καὶ ἡ θετικὴ ἐπιστήμη τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας εἶνε μία μεγάλη πλάνη, πρὸς ἣν δὲν δύναται πλέον νὰ μένῃ προσηλωμένη.

ἡ ποινικὴ ἐπιστήμη.⁽¹⁾ Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι τούτου καταρρέοντος καταρρέει ἀναγκασίως καὶ ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης ἐφ' ἧς ἐρείδεται καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς ποινῆς.

Ἵνα πεισθῶμεν περὶ τούτου, ἀρκεῖ νὰ ἀντιληφθῶμεν σαφῶς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐθύνης, ὅσα ἐμορφώθη ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ἂν αὕτη δύναται νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Τί ἐννοοῦμεν ὅταν ἀποδίδωμεν εἰς τινὰ τὴν εὐθύνην πράξεώς τινος; Οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη εἶνε τὸ προϊόν, τὸ ἀποτέλεσμα οὐ μόνον τῆς φυσικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ αἷτιος αὐτῆς, διότι ἠθέλησε ταύτην καὶ συμφώνως τῇ βουλήσει τοῦ ἐνήργησε πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς. Ἡ βεβαίωσις, τοῦτέστι, τοῦ αἰτιώδους μεταξὺ τῆς βουλήσεως τοῦ πράξαντος καὶ τῆς πράξεως συνδέσμου, ἀποτελεῖ τὴν κρίσιν ἡμῶν ὅτι οὗτος φέρει τὴν εὐθύνην αὐτῆς. Καὶ ὅταν δ' ἐξετάζωμεν τὰς ἰδίαις ἡμῶν πράξεις καὶ συναισθανώμεθα ἐν ἡμῖν τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο τῆς ἀναπαύσεως τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ἢ τοῦναντίον τοῦ ἐλέγχου αὐτῆς ἐπὶ ταύταις, οὐδὲν ἄλλο πράττομεν εἰμὴ ἀναγνωρίζομεν ἐν ἡμῖν τὸν αἷτιον τῶν πράξεων τούτων, διότι αὗται ἀπέρρευσαν ἀπὸ τῆς βουλήσεως ἡμῶν.

Ἡ τοιαύτη δὲ κρίσις ἡμῶν οὐδαμῶς προσκρούει, ἀλλὰ τοῦναντίον προσαρμόζεται τελείως πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Διότι, κατ' αὐτήν, ἡ ἐκάστοτε ἐνέργεια τῆς βουλήσεως, τοῦτέστιν ἡ ἀπόφασις ἡμῶν ὑπὸ δύο πάντοτε καθορίζεται παραγόντων, τοῦτέστιν ὑπὸ τῶν κινούντων αὐτήν πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν αἰτίων καὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραγόντων ὁ δίδων τὴν ὀριστικὴν εἰς τὴν βούλησιν ἡμῶν κατεύθυνσιν εἶνε ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ. Τὰ ἐκάστοτε προσπίπτοντα ἐπὶ τῆς βουλήσεως ἡμῶν καὶ διεγείροντα αὐτήν αἷτια, αὐτὰ καὶ μόνα δὲν καθορίζουσι τὰς ἀποφάσεις ἡμῶν, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀτόμου. Τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ στοιχειώδης πείρα, καθόσον δλέπομεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῶν αὐτῶν αἰτίων εἶνε διάφορος παρὰ τοῖς διαφόροις ἀτόμοις. Λέγοντες δὲ «ἀτομικὸν χαρακτήρα» ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων ἐκάστου ἀτόμου, τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασίαν, ἐξ ἧς ἀποτελεῖται τὸ ψυχικὸν αὐτοῦ «ἐγώ», ἡ ψυχικὴ μορφή ἢ διακρίνουσα τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ προσωπικότητα ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἀτόμων, ὥς ἡ σωματικὴ μορφή διακρίνει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ προσωπικότητα. Συνε-

1) Ἴδε μείζονα ἀνάλυσιν τοῦ προβλήματος τούτου ἐν τῷ βιβλίῳ μου «Σύστημα τοῦ Ἑλλην. ποινικοῦ δικαίου» τόμ. Α' σ. 149—166.

πῶς ἐκ τῆς τοιαύτης ψυχολογικῆς ἀναλύσεως τῶν συντρεχόντων πρὸς παραγωγὴν τῆς βουλήσεως ὁρων συνάγεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς ἀποφάσεσι καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ δὲν ὑποκύπτει τυφλῶς εἰς τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν τῶν αἰτίων, δὲν εἶνε *μηχανὴ κινουμένη ὑπὸ τὴν πίεσιν* ἐλατηρίου τινός, ἀλλ' αὐτὸς διὰ τῶν ἰδίων ψυχικῶν δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων, αἵτινες, ὡς εἴρηται, ἀποτελοῦσι τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ προσωπικότητα, κρίνει καὶ ἀποφασίζει περὶ τῶν ἰδίων πράξεων. Ἐκ τούτου ὁθεν, ἀναγκαίως ἔπεται ὅτι πᾶσα πράξις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ προϊόν αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ *ὄντοτητας*, αὐτοῦ τοῦ ψυχικοῦ «*ἐγὼ του*» καὶ συνεπῶς δύναται νὰ ἀποδοθῇ, νὰ καταλογισθῇ εἰς αὐτόν, διότι αὐτὸς εἶνε ὁ αἷτιος ταύτης, διότι εἶνε *ιδικὴ* του πράξις. Καὶ αὕτη εἶνε, ὡς εἴπομεν ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης, κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ ἀντίληψιν, ἐφ' ἧς ἐρείδεται καὶ ἡ ποινικὴ εὐθύνη, συνυπάρχουσα μετὰ τῆς ἀρτίας καὶ κανονικῆς λειτουργίας τῆς βουλήσεως καὶ οὐχὶ μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Τοῦναντίον δὲ δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης ἀποκλείεται διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἐλευθερίας ταύτης, διότι, κατὰ τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸν ὅρον τοῦτον ἔννοιαν, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν, ἐν οἵᾳ δὴποτε περιπτώσει, ὑπεκφεύγων τῶν αἰτίων καὶ τοῦ ἰδίου χαρακτῆρος τὴν ἐπίδρασιν νὰ θελήσῃ τι ξένον ἢ ἐναντίον πρὸς τοὺς δύο τούτους παράγοντας. Καὶ συνεπῶς ἡ ἐκ τοιαύτης ἀποφάσεως προερχομένη πράξις μὴ ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ἀτόμου ὑπάρξεως δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτόν, διότι δὲν εἶνε *ιδικὴ* του πράξις, ἀλλὰ πράξις τῆς μυστηριώδους καὶ ξένης πρὸς αὐτόν, αὐθαιρέτου ἐκείνης δυνάμεως, ἣτις καθορίζει τὴν βούλησιν αὐτοῦ.

Τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως ἀποδέχεται ὁ Ferrí καὶ ἐπανειλημμένως ἀνομολογεῖ ὅτι πᾶσα πράξις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἀπορρέουσα εἶνε τὸ προϊόν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ *ὄντοτητας*, τῆς *φυσιο-ψυχολογικῆς* αὐτοῦ *ιδιοσυγκρασίας*, κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται τὸ εἶδος καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐπενεργούντων ἐπὶ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ αἰτίων καὶ συνεπῶς ὅτι πᾶσα πράξις ἀνήκει εἰς τὸν διαπράξαντα αὐτήν, ὅτι εἶνε *ιδικὴ* του πράξις ⁽¹⁾.

Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος σύνδεσμος τῆς πράξεως πρὸς τὴν ψυχικὴν προσωπικότητα τοῦ πράξαντος ἣτις ἐκδηλοῦται ἐν τῇ βουλήσει αὐτοῦ δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ferrí ὡς βάσις ἐπαρκῆς ἵνα στηρίξῃ τὴν εὐθύνην τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς πράξεις του. Ἴνα δὲ τὴν ἀντίθετον πολεμήσῃ γνώμην τοὺς ἐξῆς προβάλλει λόγους : ⁽²⁾ «Τὸ ψυχολογικὸν στοιχεῖον τοῦ ἐγ-

1) Sociologie Criminelle σ. 332—333.

2) Ἴδε Sociologie Criminelle σ. 421 ἑπομ.

κλήματος, λέγει, δὲν συνίσταται ἐν μόνῃ τῇ βουλήσει· περιλαμβάνει ἐπὶ πλέον τὴν πρόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν.

Ἡ βούλησις ἀναφέρεται εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν. Ἡ ἐκ-
πυρσοκρότησις τοῦ δόλου δύναται νὰ ᾖ ἐθελουσία ἢ τυχαία.

Ἡ πρόθεσις ἀναφέρεται εἰς τὸ αἷτιον διὰ τὸ ὅποιον ἠθέλησέ τις τὴν πρᾶξιν. Ἐπυροδόλησε διὰ νὰ φονεύσῃ, ἢ διὰ νὰ τραυματίσῃ, ἢ διὰ νὰ ἐκφοβίσῃ, ἢ μόνον διὰ νὰ προκαλέσῃ θόρυβον.

Ὁ σκοπὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὅποιον ἐνεργῶν τις ὠρισμένην πρᾶξιν μὲ ὠρισμένην πρόθεσιν προϋτίθεται νὰ ἐπιτύχῃ. Ἐπυροδόλησε διὰ νὰ φονεύσῃ, ἀλλ' ὡς σκοπὸν εἶχε τὴν ἐκδίκησιν διὰ μίαν ὕβριν, νὰ σφετερισθῇ μίαν κληρονομίαν, νὰ κλέψῃ ἢ ἀπλῶς νὰ ἀμυνθῇ.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ποινικὴ εὐθύνη τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα εἰσὶν ἀναγκαστικά· δὲν ἀρκεῖ ἵνα ἡ πρᾶξις ἀπορρέῃ ἀπὸ τῆς βουλήσεως δέον προσέτι νὰ ὑπάρχῃ ἡ πρόθεσις τῆς βλάβης τοῦ δικαιώματος ἄλλου, προστι-
θεμένου καὶ τοῦ ἀντικοινωνικοῦ καὶ παρανόμου σκοποῦ. Καὶ συμ-
περαίνων λέγει, «εἶνε λοιπὸν μία πλάνη ψυχολογικὴ νὰ λέγῃ τις ὅτι ἡ πρᾶξις εἶνε ἀξιόποινος διότι εἶνε ἐθελουσία» (1).

Ἀνεξαρτήτως τῆς ὀρθότητος τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως τοῦ ψυχικοῦ στοιχείου τῆς ἀξιοποίνου πράξεως, τοῦτέστι τῆς ἐννοίας τοῦ δόλου, ἥτις καὶ αὕτη σφαλερῶς διατυπώσεται (2), ἐκ τοῦ πορίσματος εἰς ὃ αὕτη καταλήγει πρόδηλος εἶνε ἡ σύγχυσις τῶν ἐννοιῶν εἰς ἣν περιπίπτει ὁ Ferrí καὶ ἡ ἐκ ταύτης προερχομένη μετατόπισις τοῦ ζητήματος περὶ οὗ πρόκειται.

Οὐδεὶς λέγει ὅτι ἡ πρᾶξις εἶνε ἀξιόποινος διότι εἶνε ἐθελουσία. Τὸ ἀξιόποινον ἢ μὴ τῆς πράξεως οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθα-
ρῶς ψυχολογικὸν ζήτημα περὶ οὗ πρόκειται καὶ ὅπερ συνίσταται ἐν
τούτῳ : ἂν ὁ ἄνθρωπος φέρῃ τὴν εὐθύνην τῶν πράξεων του ἐν γένει,
ἀγαθῶν ἢ κακῶν, δικαίων ἢ ἀδίκων, ἀξιοποίνων ἢ μὴ. Καὶ τοῦτο ἡ
ὑπὸ τοῦ Ferrí πολемуμένη θεωρία λύει καταφατικῶς λέγουσα ὅτι διὰ
τὴν εὐθύνην ταύτην ἀρκεῖ ὁ σύνδεσμος τῆς πράξεως πρὸς τὴν βούλησιν
τοῦ πράξαντος. Ἄν ἡ ἐκπυρσοκρότησις τοῦ δόλου προῆλθεν ἐκ τῆς θε-

1) Αὐτόθι σ. 422.

2) Τὴν τοιαύτην ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν ἐπαναλαμβάνει ὁ Ferrí ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ προσχεδίου πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τοῦ δόλου. Σφαλε-
ρῶς δὲ περιλαμβάνει ὡς συστατικὸν στοιχεῖον ταύτης καὶ τὸν σκοπὸν (scopo)
καθόσον, ὡς γενικῶς παραδεδεγμένον εἶνε, ὁ ποινικὸς δόλος συνίσταται ἐν τῇ
βουλήσει τῆς πραγματώσεως τῶν γεγονότων ἐκείνων ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν ἀντι-
κειμενικὴν ὑποστῆσιν ὠρισμένου ἐν τῷ νόμῳ ἐγκλήματος, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ
τελικοῦ σκοποῦ ὃν ὁ πράξας ἐπιδιώκει διὰ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως.

λήσεως τοῦ ἐνεργήσαντος ταύτην αὐτὸς φέρει καὶ τὴν εὐθύνην αὐτῆς, διότι αὐτὸς εἶνε ὁ αἷτιος ταύτης. Διότι ἡ εὐθύνη οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ ἢ κρίσις ὅτι ἡ πράξις προῆλθεν οὐ μόνον ἐκ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ἀδιαφόρως ἂν αὕτη ᾔνε ἀγαθὴ ἢ κακὴ, δικαία ἢ ἀδικος. Ἴνα ἡ ἀπλὴ αὕτη εὐθύνη καταστῇ ποινικὴ, ἵνα τοῦτέστιν ἡ ἐκ τῆς βουλήσεως προελθοῦσα πράξις χαρακτηρισθῇ ὡς ἀξιόποινος δέον βεβαίως ἐξ αὐτῆς νὰ ἐπέρχεται βλάβη εἰς τὰ δικαιώματα ἄλλου προσώπου ἐξ ἧς ἀπαρτίζεται ἡ ἔννοια ὠρισμένου ἐν τῷ νόμῳ ἐγκλήματος. Καὶ ἡ πρὸς τοιαύτην πράξιν κατευθυνομένη βούλησις ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ δόλου ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ. Ἴνα ἡ ἐκπυρσοκρότησις τοῦ ὅπλου δημιουργήσῃ ποινικὴν εὐθύνην, ἵνα θεωρηθῇ ἀξιόποινος δέον ἐξ αὐτῆς νὰ ἐπέλθῃ ὁ φόνος ἢ ὁ τραυματισμὸς ἄλλου προσώπου ὃν ᾔθελεν ὁ πυροβολήσας. Ἀλλ' ἵνα δημιουργηθῇ τοιαύτη ποινικὴ εὐθύνη ἐκ τῆς πράξεως δέον κατὰ πρῶτον λόγον, νὰ κριθῇ ὅτι ὁ πράξας εἶνε ὁ αἷτιος αὐτῆς. Ἀναγκαία, τοῦτέστι, προϋπὸθεσις τῆς ποινικῆς εὐθύνης εἶνε ἡ ἀπλὴ εὐθύνη διὰ τὴν τελεσθεῖσαν πράξιν καὶ τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς δεχόμεθα ἡμεῖς ἐν πάσῃ πράξει ἀπορρεούσῃ ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ πράξαντος. Ἀρνούμενος δὲ ταύτην ὁ Ferri συγχέει καὶ συμφύρει εἰς ἓν τὸ νομικὸν ζήτημα τοῦ ἀξιοποίνου τῆς πράξεως πρὸς τὸ ψυχολογικὸν ζήτημα τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς πράξεις του. Οὕτω δὲ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς εὐθύνης ταύτης καταλήγει εἰς τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν ὅλων τῶν συνεπειῶν ἐκείνων ἅς, ὡς εἴρηται, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως συνδέουσι μετὰ τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνῶ οὗτοι τὰς συνεπείας ταύτας ἐπισείουσιν ὡς φόβητρον κατὰ τῶν ἀντιπάλων των, ἴσως καὶ μὴ πιστεύοντες εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν, αὐτὸς ὁ δῆθεν θετικιστῆς ποινικολόγος ἀποδέχεται καὶ πιστεύει ταύτας ὡς πραγματικὰς καὶ ἐπιβαλλομένας· καὶ συμφώνως πρὸς ταύτας δέχεται ὅτι «οὐδεμία πλέον ἐπιτρέπεται διάκρισις μεταξὺ ἀγαθῶν καὶ κακῶν πράξεων, οὐδεὶς ἐπαινος διὰ τὰς πρώτας καὶ οὐδεμία μομφὴ διὰ τὰς δευτέρας, οὐδεμία διάκρισις μεταξὺ ἐλαττώματος καὶ ἀρετῆς». Καὶ ἔτι μᾶλλον, «οὐδεμίαν ἔχει δικαιολογίαν ἡ τιμωρία τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων». Ὁ ὅρος «ἐγκλημα» ὡς καὶ ὁ ὅρος «ποινὴ» ὑφ' ἣν ἔννοιαν φέρονται σήμερον ἐν τῇ κοινῇ ἀντιλήψει δέον νὰ ἐκλείπωσι. Καὶ οὕτω φερόμεθα εἰς τὴν ἔρευναν τῆς δευτέρας θεμελιώδους ἀρχῆς τοῦ ὑπ' ὅψει ἡμῶν προσχεδίου καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς θεωρίας τοῦ Ferri ἐξ ἧς αὕτη ἀπέρρευσε.

Διὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἀνθρωπίνης εὐθύνης φθάνει, ὡς εἴρηται, ὁ Ferri εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς ποινῆς ὡς μέτρου κολασμοῦ τοῦ ἐγκληματίου διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ τελεσθεῖσαν ἀντικοινωνικὴν πράξιν. Ἡ κοινωνία κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ, οὐδὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ζη-

ση λόγον παρ' αὐτοῦ διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, νὰ σταθμίσῃ τὴν βαρύτητα αὐτῆς, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνάλογον δι' αὐτὴν τιμωρίαν. Τοῦτο ὅν εἶνε ἔργον, λέγει, τῆς ἀνθρωπίνης ἀλλὰ τῆς θείας δικαιοσύνης (¹).

Ἐν τούτοις δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἡ κοινωνία δικαιούται νὰ λαμβάνῃ μέτρα τινὰ κατὰ τῶν προσβαλλόντων τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεώς της καὶ γωνίζεται νὰ ἐξεύρῃ δικαιολογικὴν τινα βάσιν καὶ προσδώσῃ τὸν προηκόντα χαρακτηρισμὸν εἰς αὐτά. Πρὸς τοῦτο δ' ἀνατρέχει, κατὰ πρῶτον λόγον, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐξελιξεως τῆς ἰδέας τῆς ποινῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐκ ταύτης δὲ συνάγει ὅτι ἀνεύθυνος ὁ ἄνθρωπος, ὡς καὶ πᾶν ζῶν ὄν, εἰς τὴν πρᾶξιν τὴν προσβάλλουσαν τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεώς του ἀντέτασσε μίαν ἀμυντικὴν ἀντίδρασιν. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρωτογόνῳ αὐτῆς καταστάσει ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἡσκεῖτο ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος ἀτόμου ἐκδηλουμένη κατὰ δύο τρόπους εἴτε ὡς ἀντίδρασις ἄμεσος ἀσκουμένη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς εἴτε ὡς ἀντίδρασις κατασταλαῖσα κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ ἀναβληθεῖσα εἰς προσφορωτέραν στιγμὴν, ἥτις, κατὰ κυριολεξίαν, εἶνε ἀληθὴς ἐκδίκησις (²). Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀμυντικὴ ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐκδικητικὴ ἀντίδρασις ἐνωρὶς προσέλαβε τὴν κοινωνικὴν μορφήν ἀσκουμένη ἐν ταῖς πρωτογόνοις κοινωνίαις ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς φυλῆς ἢ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, μετατραπεῖσα εἰς δημοσίαν ἐκδίκησιν (vindicta publica) ἥτις καὶ ὑπετάγη εἰς κανόνας περιορίζοντας τὴν ἀχαλίνωτον βίαν τῆς ἀτομικῆς ἐκδικήσεως. Ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἀρχικαῖς αὐτῆς μορφαῖς ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρέμεινε ἑξένη πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἠθικῆς εὐθύνης τοῦ ἐγκληματίου· ἡ ἰδέα δ' αὕτη ἐγεννήθη βραδύτερον ὅτε ἡ ἀντίδρασις προσέλαβεν ἐν ἀρχῇ μὲν χαρακτῆρα θρησκευτικόν, ὅτε ἡσκεῖτο ὑπὸ τῶν ἱερέων, εἶτα δὲ τὸν ἠθικο-νομικὸν χαρακτῆρα ὃν ἔχει σήμερον.

Τὴν ἀναδρομὴν εἰς τὸν ἀρχέγονον χαρακτῆρα τῆς ποινῆς, τοῦτέστι τῆς ἐξ ἐνστίκτου ἀπορρεούσης τυφλῆς ἀντιδράσεως κατὰ πάσης προσβολῆς, ἄνευ τῆς ἐρεύνης ἂν αὕτη πηγάζῃ ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ προσβολέως, συμβουλεύει ὁ Ferri, καὶ τὴν ἀναδρομὴν ταύτην χαρακτηρί-

1) Εἶνε, ἀληθῶς, παράδοξος ἡ σύγχυσις τὴν ὁποίαν ἐπανελημμένως ποιεῖται ὁ Ferri ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ προσχεδίου του τῆς ἐννοίας τῆς εὐθύνης πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ ἐν τῇ ἀξιοποίνῳ πράξει ἐγκειμένου ἠθικοῦ ἁμαρτήματος (faute morale), λέγων ὅτι ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἠθικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἡ δι' αὐτὸ τιμωρία ἀνήκει, εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην.

Ἀλλ' ἐρωτᾶται διὰ τίνα λόγον ὁ ἐγκληματίας εἶνε ἀνεύθυνος μὲν ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης, ὑπεύθυνος δ' ἐνώπιον τῆς θείας δικαιοσύνης;

2) Sociologie criminelle 346 ἐπόμε.

ζει ὡς πρόοδον! "Εν δὲ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἑκτοτε συντελεσθείσης βραδείας προοδευτικῆς ἐξελιξέως δέον, ὡς λέγει, νὰ μείνη ἀκέραιον, τοῦτέστιν ἡ τάσις ἵνα ἡ κοινωνικὴ κατὰ τοῦ ἐγκλήματος ἀντίδρασις ἀπαλλαγῇ παντὸς πνεύματος κτηνώδους ἐκδικήσεως, ἵνα παραμείνη ἀπλῆ καὶ καθαρὰ ἄμυνα ἐπιθεβλημένη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς κοινωνικῆς συντηρήσεως (1).

Ἄλλ' εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἄμυνα καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πρωτογενεῖ καταστάσει τῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος ἀντιδράσεως, καθ' ἣ αὐτὸς οὗτος βεβαιοῖ, ὡς ἄνωτέρω εἴρηται, διεκρίνεται τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἦτο ἡ ἄμεσος ἀντίδρασις ἢ ἀντιτασσομένη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς, ἢ δὲ μετὰ τὴν προσβολὴν ἐπερχομένη εἶχε κυρίως τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐκδικήσεως. Ἄν, ἐπομένως, ἡ πρωτογενὴς αὕτη ἀντίδρασις δέον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ σήμερον, ἀπαλλασσομένη μόνον τοῦ στοιχείου τῆς ἐκδικήσεως, ὡς δογματίζει, ἵνα παραμείνη καθαρὰ ἄμυνα, δέον νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν πρώτην μορφὴν αὐτῆς, τοῦτέστι εἰς τὴν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς ἀντίδρασιν. Ἄλλὰ διὰ τῆς θεωρίας αὐτοῦ ὁ Ferri πλάττει ἐν ἰδιόρρυθμον εἶδος ἀμύνης διατηρῶν μόνον τὸν ὅρον αὐτῆς, μεταλλάσσων δὲ τὸ περιεχόμενον.

Καὶ τῶντι τὸ περιεχόμενον τῆς ἀμύνης καὶ ἐν τῇ πρωτογενεῖ αὐτῆς ἐμφανίσει, πρὶν ἢ εἰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ Δικαίου καὶ διαπλασθῇ εἰς «δικαίωμα» ἦτο ὅλον εἶνε καὶ σήμερον, ὡς ἐκανονίσθη ὑπὸ τοῦ Δικαίου. Ἦτο ἡ πρὸς ἀπάκρουσιν τῆς βιαίας προσβολῆς, καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη ἐπέρχεται, ἀντιτασσομένη ἀντίδρασις ἢ ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἐμφύτου ἐκείνης τάσεως τῆς ὠθούσης τὸν ἄνθρωπον πρὸς διάσωσιν τῶν κινδυνευόντων ὄρων τῆς ὑπάρξεώς του, τοῦτέστι τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ἡ ἀνάγκη δ' αὕτη παρουσιάζεται καὶ ἂν ἡ προσβολὴ δὲν ἀπορρέει ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ προσβολέως προερχομένη εἴτε παρ' ἀνθρώπου ἐστερημένου βουλήσεως ὡς λ.χ. παράφρονος, εἴτε παρὰ ζώου εἴτε καὶ παρ' ἄλλης τυφλῆς φυσικῆς δυνάμεως. Ἄλλ' ἡ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς βιαίας προσβολῆς ἀσκουμένη κατὰ τοῦ προσβολέως ἀντίστοιχος προσβολὴ δὲν πηγάζει ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου συναισθήματος, τοῦ γεννωμένου, τοῦτέστιν, ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ προσβληθέντος μίσους κατὰ τοῦ προσβολέως του· καὶ συνεπῶς ἀποβάλλει πλέον τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀμύνης καθισταμένη ἐκδίκησις. Τὸ συναίσθημα δὲ τοῦτο τοῦ μίσους, — τοῦλάχιστον ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἂν μὴ καὶ τοῦ ἀγρίου—γεννᾶται μό-

(1) Ἰδε αὐτόθι σ. 354.

νον ὅταν ἡ προσβολὴ ἀπορρέει ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ προσβολέως. Οὐδεὶς μισεῖ τὸν ὑπὸ τινος ἐξωτερικῆς δυνάμεως ἀναγκασθέντα—ἐναντίον τῆς θελήσεώς του—να ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ, οὐδεὶς μισεῖ τὸ προξενήσαν εἰς αὐτὸν βλάβην ζῶον, οὐδεὶς μισεῖ τὸν ἀτυχῆ παράφρονα ὅστις ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ καθ' ὁδόν.

Ἄλλ' ὁ Ferrì ἵνα δημιουργήσῃ τὴν περὶ ποινῆς θεωρίαν του ἐκ τῶν δύο τούτων διαφόρων ἐννοιῶν πλάττει ἐν σύμμικτον τέρας ἀντιδράσεως τῆς Πολιτείας κατὰ τοῦ ἐγκληματίου ἀποκαλῶν αὐτὴν κύρωσιν (sanzione) ὅπερ οὔτε ἄμυνα εἶνε ὡς τὴν χαρακτηρίζει, οὔτε ἐκδίκησις, ὡς ὁμολογεῖ, διότι ἀπογυμνώνει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ συναισθήματος τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποστροφῆς ὅπερ ἔγκειται ἐν τῇ ἐκδικήσει.

Ποία δὲ κρατεῖ ἐν τῇ τοιαύτῃ περὶ ποινῆς θεωρίᾳ τοῦ Ferrì σύγχυσις ἐννοιῶν καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν παραδειγμάτων εἰς ἃ καταφεύγει ἵνα ἀποδείξῃ πανταχοῦ ἐν τῇ ζωῇ ὑφισταμένην τὴν τοιαύτην «κύρωσιν». «Ὁ κύπτων, λέγει, πολὺ ἐξωθι τοῦ παραθύρου, ἔστω καὶ μετὴν ἡθικωτέραν καὶ εὐεργετικωτέραν πρόθεσιν, πίπτει καὶ θνήσκει. Ἴδου ἡ φυσικὴ κύρωσις. Ὁ τρώγων πολὺ καταλαμβάνεται ὑπὸ δυσπεψίας, ἀσθενεῖ καὶ ὑποφέρει· ὁ καταχρώμενος τοῦ ὀργανισμοῦ του ἐν ταῖς φυσιολογικαῖς ἢ ψυχολογικαῖς λειτουργίαις καταλαμβάνεται ὑπὸ πόνων καὶ συχνάκις καταστρέφει τὴν φυσιολογικὴν ἢ πνευματικὴν ζωὴν του. Ἴδου ἡ βιολογικὴ κύρωσις. Ὁ διαβάτης ὅστις, ἐξ ἀφαιρέσεως, ἄνευ τῆς προθέσεως νὰ βλάβῃ, προσκρούει πρὸς ἕτερον προκαλεῖ ἐκ μέρους τούτου μίαν ἀντίδρασιν εἴτε διὰ λόγων εἴτε διὰ πράξεων. Ἴδου ἡ κοινωνικὴ κύρωσις».

Ἀφίνω ἤδη εἰς ὑμᾶς, νὰ ἐξεύρητε, ποία ὑφίσταται σχέσις μετὰ τῆς ἐκ τοῦ παραθύρου πτώσεως τοῦ κύψαντος ὑπὲρ τὸ δέον ἐξ αὐτοῦ, καὶ τῆς δυσπεψίας τοῦ φαγόντος πολὺ, πρὸς τὴν ἐννοιαν τῆς ποινῆς! Ἄλλ' ἐν τῷ τρίτῳ παραδείγματι τῆς καλουμένης «κοινωνικῆς κυρώσεως» τοῦτέστι τοῦ διαβάτου τοῦ προσκρούσαντος ἐφ' ἑτέρου καὶ δεχθέντος αὐθωρεῖ τὴν ἀντίδρασιν αὐτοῦ ὑφίσταται πραγματικὴ ἄμυνα. Ἐρωτᾶται, ὅμως, ἄν, μετὰ τὸ γεγονὸς τῆς προσκρούσεως, ὁ ἐκ ταύτης βλαδεῖς, τὴν ἐπομένην ἡμέραν, συναντήσῃ τὸν προσκρούσαντα ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ διὰ λόγων ἢ διὰ πράξεων εἶνε τοῦτο ἄμυνα, ὡς θέλει ὁ Ferrì, ἢ εἶνε ἐκδίκησις;

Ἡ ποινὴ, ἐπομένως, κατ' οὐδέναν λόγον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἄμυνα δι' ἣν οὐδεμία ἀπαιτεῖται εὐθύνη παρ' ἐκείνῳ καθ' οὗ αὕτη στρέφεται. Ἀφ' ἑτέρου ὀρθῶς δέχεται ὁ Ferrì ὅτι ἡ ποινὴ ὡς μετὰ μακρὰν ἐξέλιξιν διεμορφώθη ἐν τῷ συγχρόνῳ ποινικῷ δικαίῳ δὲν εἶνε ἐκδίκησις διὰ τὸ τελεσθὲν ἐγκλημα, δὲν εἶνε ἀνταπόδοσις τοῦ γενομένου κακοῦ δι' ἰσαξίου κακοῦ. Ἀλλὰ καίτοι μὴ οὕτω τοιαύτη,

ένέχει, όμως, και έκδηλοι το συναίσθημα της αποστροφής και της βδελυγμίας προς το έγκλημα και τον διαπράξαντα τουτο έγκληματίαν, όπερ αυτόμάτως γεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν παντός ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ ζῶντος ἀνθρώπου. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ποινὴ εἶνε καὶ δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ᾖ ἐν κακὸν ἐπιβαλλόμενον κατὰ τοῦ έγκληματίου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου τελικοῦ σκοποῦ τῆς αποτροπῆς ἀπὸ μελλόντων έγκλημάτων. Καὶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐν τῇ ποινῇ έκδηλουμένου συναισθήματος τούτου ἀνομολογεῖ ὁ Ferri ἀλλὰ νομίζει ὅτι θὰ έκλίπη σὺν τῷ χρόνῳ, ὡς τοῦτο συνέβη ἐπ' ἀναλόγου συναισθήματος ἀπέναντι τῶν παραφρόνων. «Δὲν παρήλθε, λέγει, εἰς αἰῶν ἀκόμη ἀφ' ἧς ἐποχῆς οὔτοι (οἱ παράφρονες) ἐμισοῦντο καὶ ἐτιμωροῦντο διότι ἀπέδιδον εἰς τὴν βούλησιν αὐτῶν ὅ,τι δὲν ἦτο ἄλλο εἰμὴ τὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς νοσοῦντος ὀργανισμοῦ. Καὶ μόνον μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας τῆς ψυχιατρικῆς ἐπιστήμης ἡ κοινωνία ἐπείσθη ὅτι ἡ παραφροσύνη εἶνε μία νόσος, ὡς πᾶσα ἄλλη, ἣτις δέον νὰ ἐπισύρῃ τὴν μέριμναν τῶν ἱατρῶν καὶ οὐχὶ τὸ μαστίγιον τοῦ δεσμοφύλακος (1).

Ἄλλ' ἡ πρόοδος τῆς ψυχιατρικῆς, ἐξακολουθεῖ λέγων, ἐπεξέτεινε τὸν κύκλον τῆς «Ψυχοπαθολογίας» διὰ τῆς λεγομένης «ἠθικῆς παραφροσύνης» (folie morale) ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ διάνοια παραμένει τελείως ἡ σχεδὸν ἄθικτος ἐνῶ ἡ νόσος προσβάλλει μόνον τὰ συναισθήματα καὶ πρὸ πάντων τὸ ἠθικὸν ἢ κοινωνικὸν συναίσθημα (sens moral). Ἄλλ' ὁ Λομπρόζο ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἠθικὴ παραφροσύνη οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ἐκ γεννητῆς έγκληματικότης, καὶ οὕτω διὰ τῆς μεγαλοφυοῦς ταύτης ἀνακαλύψεως τοῦ Λομπρόζο, ἡ έγκληματικὴ ἀνθρωπολογία ἔφθασεν εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἐξελίξεώς της, δι' ἧς καταλύεται πᾶσα διάκρισις μεταξὺ τῆς παραφροσύνης καὶ τοῦ έγκλήματος».

Ὡς συνέπεια, ἐπομένως, τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως, φρονεῖ ὁ Ferri ὅτι ἀφεύκτως θὰ ἐπέλθῃ καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης πειθομένης ὅτι «καὶ οἱ έγκληματαίαι εἰσὶ πλάσματα κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον δυστυχῆ, ἔνεκα τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ των, καὶ θὰ έκλίπη τὸ ἀπέναντι αὐτῶν συναίσθημα τοῦ μίσους καὶ τῆς περιφρονησεως, θὰ παραμείνῃ δὲ μόνον ἡ ἀνάγκη, ὡς ἐπὶ τῶν παραφρόνων, τοῦ ἀποχωρισμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων».

Ἐνταῦθα, ἐγκαταλείπων πρὸς στιγμὴν τὸν Ferri, ἀναγκάζομαι νὰ ἀναδράμω εἰς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου του, ἵνα ἀνεύρω τὴν μεγαλοφυᾶ τούτου ἀνακάλυψιν, τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται ὁ εὐλαδῆς μαθητῆς πρὸς στήριξιν τῆς περὶ ποινῆς θεωρίας του.

1) Ἴδε αὐτόθι σελ. 355, 394, 395.

Ἐν ταῖς πρώταις τοῦ ἔργου του ἐκδόσεσιν, ὁ Λομπρόζο παρέστησε τὸν ἐκ γεννητῆς ἐγκληματίαν του ὡς ἄγριον ἄνθρωπον, τοῦ ὁποῦ ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ὀφείλεται εἰς τὸν ἀταβισμόν, τοὔτέστι τὴν ὀπισθοδρόμησιν τοῦ ὀργανισμοῦ (φυσικοῦ καὶ ψυχικοῦ) εἰς τὸν ὀργανισμόν τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ἢ καὶ τῶν σημερινῶν ἀγρίων φυλῶν. Τὴν ἀταδιστικὴν δὲ ταύτην κατάστασιν δὲν θεωρεῖ ὡς παθολογικὴν, ὡς φρενοπάθειαν, ὡς νόσον, τοῦναντίον διακρίνει ταύτην ἀπὸ τῆς παραφροσύνης διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἀναγραφῆς τῶν ὑπαρχουσῶν μεταξὺ τῶν δύο τούτων καταστάσεων διαφορῶν.

Ἐν τῇ τρίτῃ, ὁμοῦς, ἐκδόσει τοῦ βιβλίου του, λέγει, ὅτι ἐκ παραβολῆς τῶν χαρακτήρων τοῦ ἐγκληματίου—ἀνθρώπου πρὸς τοὺς τοῦ ἠθικῶς παράφρονος, ἐπέσθη ὅτι ὤφειλε νὰ συγχωνεύσῃ τὸν πρῶτον μετὰ τοῦ δευτέρου. Καὶ οὕτω πλέον ὁ ἐγκληματίας—ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον ἄγριος παραπλανηθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ, ἀλλ' εἶνε καὶ ἄγριος καὶ ἠθικῶς παράφρων.(!)

Ἀλλὰ πρόδηλος εἶνε ἡ ἐν τῇ τοιαύτῃ συγχωνεύσει ἐνυπάρχουσα ἀντίφασις. Διότι ἂν ὁ ἐγκληματίας εἶνε ἄγριος ἄνθρωπος, οὕτινος ἡ κατάστασις, κατ' αὐτὸν τὸν Λομπρόζο, δὲν εἶνε παθολογικὴ, δὲν δύναται νὰ ᾖ καὶ ἠθικῶς παράφρων, διότι ἡ ἠθικὴ παραφροσύνη (folie morale) εἶνε μία τῶν μορφῶν τῆς φρενοπαθείας, εἶνε, ἐν ἄλλαις λέξεσι, νόσος. Ἀδύνατον, ἐπομένως, ἐν τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ἀμφοτέραι αἱ καταστάσεις αὗται νὰ συνυπάρχωσι.

Τὴν ἀπότομον ταύτην ἀντίφασιν παρατηρῶν ὁ Γάλλος φιλόσοφος Tarde, ὅστις μετὰ πολλῆς εὐθύμου εἰρωνείας ἀνέλυσε τὴν θεωρίαν τοῦ Λομπρόζο καὶ κατέδειξε τὰ παράδοξα αὐτῆς, καλεῖ αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ μίαν ἐκ τῶν δύο γνωμῶν, αἵτινες εἰσὶ τεθειμέναι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. «Ἄν ὁ ἐγκληματίας εἶνε ἄγριος, λέγει, δὲν δύναται νὰ ᾖ καὶ παράφρων». Εἰς τοῦτον δ' ἀπαντῶν ὁ Λομπρόζο, ἐν τῷ προλόγῳ τῆς 4ης ἐκδόσεως, ἀρνεῖται ὅτι ὑπάρχει ἀντίφασις, διότι «ὁ ἠθικῶς παράφρων οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν μὲ τὸν φρενοπαθῆ. Δὲν εἶνε ἀσθενὴς (malade), εἶνε εἰς ἡλίθιος τοῦ ἠθικοῦ συναισθήματος» (cretin du sens moral). Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω ἐν τῷ προλόγῳ ἀρνεῖται ὅτι ὁ ἐγκληματίας εἶνε ἀσθενὴς—διότι, ὡς λέγει, καὶ ὁ ἠθικῶς παράφρων, μεθ' οὗ τὸν συνεχῶνεν, δὲν εἶνε ἀσθενὴς—λησμονῶν καὶ πάλιν ταῦτα, κατωτέρω, ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ ἔργου του, ἐν τῷ τελικῷ αὐτοῦ συμπεράσματι λέγει: «Αἱ ἔρευναι, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ τρίτον μέρος τοῦ τόμου τούτου συμφωνοῦσι θαυμασίως μὲ ἐκείνας, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ δευτέρῳ, ἵνα μᾶς κάμωσι νὰ ἴδωμεν ἐν τῷ ἐγκλήματι τὸν ἄγριον ἄνθρωπον καὶ συγχρόνως τὸν ἀσθενῆ ἄνθρωπον» (l'homme malade).

Ἀλλὰ δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ ἢ ἐξέλιξίς τῆς περὶ ἐγκληματίου θεωρίας τοῦ Λομπρόζο. Διότι ἐκ τῶν παρατηρήσεών του ἐπὶ τῶν ἐπιληπτικῶν ἀνεῖρεν, ὡς λέγει, παρ' αὐτοῖς τοὺς χαρακτῆρας οὓς ἀποδίδει εἰς τὸν ἐγκληματίαν, τὸν καὶ ἠθικῶς παράφρονα καὶ συνεπῶς δέχεται ὅτι ὁ ἐγκληματίας δὲν εἶνε μόνον ἄγριος ἄνθρωπος καὶ συνάμα ἠθικῶς παράφρων, ἀλλ' εἶνε καὶ ἐπιληπτικός. (1)

Τὸν κυκεῶνα τοῦτον τῆς συγχύσεως καὶ τῶν ἀντιφάσεων, τὸν τραγέλαφον τοῦτον ἐγκληματίαν, ὃν παρουσιάζει ἡμῖν ὁ Λομπρόζο ἀποκαλεῖ ὁ Ferri μεγαλοφυᾶ ἐπινόησιν; Ἀλλὰ μὴ γνωρίζων καὶ αὐτὸς εἰς ποίαν ἐκ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων φάσεων αὐτῆς νὰ σταθῇ, δέχεται ὅτι κατ' αὐτὴν οὐδεμία ἐπιτρέπεται διάκρισις μεταξὺ ἐγκλήματος καὶ παραφροσύνης, καθόσον ὁ ἐγκληματίας εἶνε ἠθικῶς παράφρων, εἶνε, ἐπομένως, ἀσθενὴς ἄξιός οὐχὶ μίσους ἀλλ' οἴκτου καὶ συμπαθείας.

Ἀλλ' ἡ σοβαρὰ ψυχιατρικὴ ἐπιστήμη, διὰ τῶν ἐξοχωτέρων ἀντιπροσώπων αὐτῆς οὐδαμῶς ἀκολουθοῦσα τὴν μεγαλοφυᾶ ταύτην ἀποκάλυψιν, διαψεύδει αὐτόν. Διότι αὕτη διακρίνει τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ καλουμένου «ἠθικῶς παράφρονος», ἣτις εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐλαττωματικῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποδοτέας εἰς τὸν ἐκφυλισμόν, ἀπὸ τῆς ἀπλῆς ἠθικῆς διαστροφῆς καὶ κακότητος τοῦ «καθ' ἑξὶν ἢ ἐκ χαρακτῆρος ἐγκληματίου». Ἀναγράφει δὲ τοὺς διαγνωστικοὺς χαρακτῆρας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων, ἐν ἐκάστη εἰδικῇ περιπτώσει, ὁ ἰατρο-δικαστὴς δύναται νὰ ἀποφανθῇ ἂν ὁ πρὸ αὐτοῦ προσαγόμενος ἀνήκῃ εἰς τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν κατηγορίαν. (2)

Συνεπῶς, οὐδὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἔρεισμα ἢ πεποίθησις τοῦ Ferri ὅτι τὸ συναίσθημα τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποστροφῆς τῆς κοινωνίας ἀπέναντι τοῦ ἐγκληματίου θὰ ἐκλίπῃ, ἀντικαθιστάμενον διὰ τοῦ οἴκτου καὶ τῆς συμπαθείας, ὡς καὶ ἀπέναντι τῶν παραφρόνων. Οὐδέποτε ἡ κοινὴ συνείδησις θὰ δυνήθῃ νὰ ἐξισώσῃ τὸ ἐγκλημα τοῦ ἀτυχοῦς παράφρονος ὃν ὤθησε πρὸς αὐτὸ ἡ νόσος, πρὸς τὸ ἐγκλημα τοῦ ὑγιоῦς ἐγκληματίου, ὃπερ εἶνε τὸ προῖόν τοῦ διεστραμμένου αὐτοῦ χαρακτῆρος. Αἱ δὲ καὶ ἡ ποινὴ θὰ διατηρήσῃ πάντοτε τὸ διακριτικὸν αὐτῆς

1) Ὡς γνωστόν, ὁ Λομπρόζο ἐδίδαξεν ὅτι καὶ ὁ μεγαλοφυῆς ἄνθρωπος εἶνε ἐπιληπτικός. Δι' ὃ καὶ εἰρωνευόμενος αὐτόν ὁ συμπατριώτης του Mocelli λέγει ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης γενικεύσεως τῆς ἐπιληψίας θὰ καταλήξωμεν ἐν τέλει νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν ἄνθρωπον ἐν γένει ὡς ζῶον ἐπιληπτικόν (epilepticum).

2) Ἴδε ἰδίως τοῦ Kraft—Ebbing, Lehrb. der Gerichtl. Psychopathologie σ. 291 ἐπόμε.—καὶ Hoche Handb. der Gerichtlich. Psychiatrie σ. 549 ἐπόμε.—Baer, Der Verbrecher in anthropologischer Beziehung σ. 289 κλπ.

γνώρισμα ὡς τιμωρία, ὡς κακὸν ἐπιβαλλόμενον κατὰ τοῦ ἐγκληματίου, ἐν ᾧ ἂφ' ἐνὸς μὲν ἐκδηλοῦται τὸ κοινωνικὸν συναίσθημα τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποστροφῆς πρὸς τὸ ἔγκλημα, ἂφ' ἑτέρου δὲ σκοπεῖται ἡ προστασία τῆς νομίμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ τάξεως διὰ τῆς ἀποτροπῆς ἀπὸ μελλόντων ἐγκλημάτων.

Ἀληθῶς ἡ κοινωνία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὴν καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπικινδύνου παράφρονος, ἐγκλείουσα αὐτὸν ἐν εἰδικῷ θεραπευτηρίῳ, ἀλλὰ τοῦτο πράττουσα δὲν τιμωρεῖ αὐτόν. Αὕτη εἶνε ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ποινῆς καὶ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐκείνων μέτρων, ἅτινα ἀφορῶσιν εἰς τοὺς ἀπαλλασσομένους τῆς ποινῆς ἕνεκεν ἐλλείψεως τῆς πρὸς καταλογισμὸν ἱκανότητος παράφρονος καὶ ἅτινα ἀναγράφονται ἐν πᾶσι τοῖς ἀνωτέρω σημειωθείσι προσχεδίοις τῶν Κρατῶν, ἅτινα παρασκευάζουσι τοὺς νέους αὐτῶν ποινικοὺς κώδικας. Καὶ μόνον ὁ Ferri ὡς πρόοδον πραγματουμένην διὰ τοῦ προσχεδίου του, χαρακτηρίζει ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, τὴν συγχώνευσιν τῶν μέτρων τούτων μετὰ τῶν ποινῶν.⁽¹⁾ Καὶ ἐκ τῆς συγχωνεύσεως ταύτης δημιουργεῖ τὸ σύστημα τῶν «κυρώσεων (sanzioni) κατὰ τὸν δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, ὅρον πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὅρου «ποινή».

Ἀλλὰ τὸ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστον τῆς συγχωνεύσεως ταύτης, καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀντιφάσεως εἰς ἣν αὐτὸς οὗτος περιπίπτει κατὰ πρῶτον ἐν τῇ αὐτῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει, ὀλίγον κατωτέρω, ⁽²⁾ λέγων ὅτι «διὰ τοὺς παράφρονος ἡ κύρωσις ἔχει μορφήν περιορισμοῦ παιδαγωγικοῦ καὶ θεραπευτικοῦ», κατόπιν δὲ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ, ἐν ἄρθρῳ 32ῳ, καθ' ὃ «ὁ διαπράξας ἔγκλημα ἐν καταστάσει νόσου διανοητικῆς ἀπομονοῦται καὶ νοσηλεύεται ἐν τινὶ καταστήματι παραφρόνων ἐγκληματιῶν, ἂν ἡ κύρωσις ἦν ἐπισύρει τὸ παρ' αὐτοῦ τελεσθὲν ἔγκλημα εἶνε ἡ αὐστηρὰ κάθειρξις (segregazione rigorosa)». Εἰς πάντα ἀναγινώσκοντα ταῦτα, γεννᾶται ἡ ἀπορία, ἂν οὐδεμία ἐπιτρέπεται διάκρισις μεταξὺ ποινῆς καὶ ἀσφαλιστικοῦ μέτρου διὰ τίνα λόγον ὁ μὲν ὕγιής τὸν νοῦν ἐγκληματίας ἐγκλείεται εἰς τὴν εἰρκτήν, ὑποβαλλόμενος εἰς τοὺς βαρεῖς κανονισμοὺς τῆς αὐστηρᾶς κάθειρξεως (segregazione rigorosa), τοῦτέστι τῆς βαρυτέρας τῶν ποινῶν τοῦ προσχεδίου, ὁ δὲ παράφρων ἐγκληματίας ἀπομονοῦται καὶ νοσηλεύεται ἐν εἰδικῷ καταστήματι ; Ἄν δὲ πάλιν ὁ καθ' ἡμᾶς ὕγιής τὸν νοῦν ἐγκληματίας εἶνε, ὡς διδάσκει ὁ Ferri, καὶ αὐτὸς ἀσθενής,

1) Ἴδε σελ. 257 ἐκθέσεως.

2) Σελ. 25ῳ

είνε άτυχές πλάσμα, άξιον οίκτου και συμπαθείας, ως ο παράφρων, διατί νά μή απολαύη τής αὐτῆς περιθάλψεως και φροντίδος, ως ο τελευταίος οὗτος, αλλά νά έγκλείηται εἰς τήν εἰρκτήν ;

Ἄλλ' ἡ αντίφασις και άσυνέπεια αὕτη τοῦ προσχεδίου πρὸς τὰς αρχάς, αἵτινες ανακηρύσσονται ὑπὸ τῶν συντακτῶν του, ως άποτελοῦσαι τὰς βάσεις αὐτοῦ δέν εἶνε ἡ μόνη. Ὡς άνωτέρω εἶπον, καταλυομένης τῆς ιδέας τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, ως μόνον κριτήριοι δια τήν ανάγκην τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς ἐπὶ τινι πράξει, κηρύσσεται τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ διαπράξαντος αὐτὸ ἐγκληματίου (pericolosità), πρὸς ὃ δέον νά προσαρμόζηται τὸ εἶδος και τὸ μέτρον τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως. Ἡ κοινωνία, άσκοῦσα τήν ἀντίδρασιν ταύτην, δέν δύναται νά ζητήσῃ λόγον παρὰ τοῦ άνευθύνου δια τήν τελεσθεῖσαν πρᾶξιν και ἐπομένως δέν δύναται νά τιμωρήσῃ αὐτόν· άπλῶς άμύνεται κατὰ τοῦ ἀπὸ τούτου ἐκπηγάζοντος κινδύνου. Ἡ συνεπής, ὅθεν, ἐφαρμογή τῆς αρχῆς ταύτης φέρει ἡμᾶς νά δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀντικειμενική βαρύτης τοῦ ἐγκλήματος οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην δύναται νά ἔχῃ ἄξιαν δια τὸν καθορισμὸν τῆς ποινῆς. Διότι, ως και ἐν αὐτῇ τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει λέγεται «ἐν βαρὺ ἐγκλημα δύναται νά ἐκτελεσθῇ παρ' ἐγκληματίου ὀλίγον ἐπικινδύνου, και τοῦναντίον ἐν ἐλαφρὸν ἐγκλημα δύναται νά ᾖ τὸ σύμπτωμα προσωπικότητος λίαν ἐπικινδύνου». (1) Ἄλλ' ἔτι πλέον προβαλόντες δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ὅτι και ἄνευ τῆς τελέσεως ἐγκλήματος, τὸ κοινωνικῶς ἐπικίνδυνον ἀτόμου τινὸς δύναται νά ἐκδηλωθῇ ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ βίου του, ζῶντος ἐν τελείᾳ ἠθικῇ καταπτώσει και ἀκολασίᾳ και ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων καθιστωσῶν πιθανὸν ἂν μή βέβαιον τὸν ἀπειλούμενον παρ' αὐτοῦ κίνδυνον. Καὶ ἀντιθέτως δὲ δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ὅτι ἡ διάπραξις ἐγκλήματος δέν εἶνε πάντοτε ἀπόδειξις τοῦ ἐπικινδύνου τοῦ διαπράξαντος τοῦτο, ως ἐν ἡ περιπτώσει οὗτος ἀποδεδειγμένως εἶνε ἐντίμου χαρακτήρος ἄνθρωπος, βιώσας πάντοτε ἐν ἀρετῇ, παρεσύρθη δὲ εἰς τὸ ἐγκλημα ἐκ τινος παροδικῆς περιστάσεως, ἧς παρελθούσης πικρῶς μετεμελήθη και οὐδεμία ὑφίσταται πιθανότης ὅτι θά περιπέσῃ εἰς νέον ἐγκλημα.

Ἄλλ' ἐξετάζοντες ποία γίνεται ἐφαρμογή ἐν τῷ κρινόμενῳ προσχεδίῳ τῆς αρχῆς ταύτης, εὐρίσκομεν ἐν ἄρθρῳ 20ῳ ἀναγραφομένην τήν διάταξιν ὅτι «ἡ κύρωσις ἐπιβάλλεται κατὰ τοῦ ἐγκληματίου, ἀναλόγως τοῦ ἐπικινδύνου αὐτοῦ και ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὠρισμένων ὁρίων : ὁ δὲ βαθμὸς τοῦ ἐπικινδύνου καθορίζεται λαμβανομένης ως βάσεως τῆς βαρύτητος και τοῦ εἶδους τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως...» Καὶ ἐρωτᾶται : πῶς συμβιδάζεται ἡ διάταξις αὕτη πρὸς τήν

1) Relatione σ. 7.

άνωτέρω παράτεθεισάν περικοπήν τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, ὅτι «ἐν βαρὺ ἔγκλημα δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ παρ' ἔγκληματι τοῦ ὀλίγον ἐπικινδύνου καὶ τὰν ἀπάλιν ἐν ἐλαφρὲν ἔγκλημα» παρ' ἔγκληματι τοῦ λίαν ἐπικινδύνου ;» Διὰ τίνος λόγον, ἀφοῦ ἡ κύρωσις (ἡ ποινὴ καθ' ἡμᾶς) δὲν ἐπιβάλλεται πρὸς τιμωρίαν τοῦ τελεσθέντος ἔγκλήματος, ἀλλὰ πρὸς ἀποσόδησιν τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔγκληματι τοῦ κινδύνου, ὡς βάσις πρὸς καθορισμὸν τοῦ εἴδους καὶ τοῦ μέτρου αὐτῆς λαμβάνεται ἡ ἀντικειμενικὴ βαρύτης καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἔγκλήματος ; Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα δίδει τὸ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστον τῆς τεθείσης ἀρχῆς. Διότι ἡ συνεπὴς ἐφαρμογὴ αὐτῆς ἤθελε φέρει εἰς τὴν ἀπάλειψιν ἀπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου ὁλοκλήρου τοῦ εἰδικοῦ μέρους τοῦ καθορίζοντος τὴν ἐννοίαν ἐκάστου ἔγκλήματος καὶ τὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν βαρύτητα αὐτοῦ ποινήν, καὶ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν περιστάσεων ἐκείνων μόνον αἵτινες ἀποδεικνύουσι τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπικινδύνου τοῦ ἔγκληματι, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀντικειμενικῆς βαρύτητος τῆς πράξεως αὐτοῦ, καὶ συνεπῶς εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ κυριαρχούντος ἐν τῷ νεωτέρῳ ποινικῷ δικαίῳ ἀξιώματος «*nullum crimen, nulla poena sine lege*», ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἐγγύησιν ὑπὲρ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου κατὰ τῆς αὐθαίρεσias τῆς τιμωροῦ ἐξουσίας. Ἀλλ' οἱ συντάκται τοῦ προσχεδίου δὲν ἔσχον τὴν δύναμιν νὰ προβῶσι μέχρι τοῦ σημείου τούτου.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοῦ κατ' αὐτῆς ἐπαπειλουμένου κινδύνου ἐξ ὠρισμένων κατηγοριῶν ἔγκληματι πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάπητος ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ νομοθετικῇ κινήσει. Ἐπανειλημμένως δ' ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης καὶ τῶν συζητήσεων τῆς «*διεθνοῦς ποινικῆς ἐνώσεως*». Ἡ κοινὴ παρατήρησις ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ποινὴ οὐδὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα ἐπιβαλλομένη καθ' ὠρισμένων ἔγκληματι. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ κατ' ἐπανάληψιν ὑπότροποι, οἵτινες καίτοι πολλὰς ὑπέστησαν ποινάς, ἅμα τῇ ἐκ τῶν φυλακῶν ἐξόδῳ τῶν ἔγκληματουσι καὶ πάλιν, καὶ ἐφ' ὧν φανερόν εἶνε ὅτι οὐδεμίαν δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἡ ποινὴ. Ἐκ τούτων ἀποτελεῖται ἡ τάξις τῶν καλουμένων «*καθ' ἑξὶν ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος ἔγκληματι*». Ἡ γέρθη, ἐπομένως, πρὸ τοῦ νομοθέτου τὸ πρόβλημα κατὰ τίνος τρόπου δύναται ἡ κοινωνία νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῶν ἐπικινδύνων τούτων ἀτόμων. Καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐρευνα κατέληξεν εἰς τὸ πόρισμα ὅτι ἡ πολιτεία δικαιούται νὰ λαμβάνῃ κατ' αὐτῶν μέτρα ἐξασφαλιστικὰ (*sichernde Massnahmen*) ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ἐπιδλητέας κατ' αὐτῶν ποινῆς διὰ τὸ τελευταῖον τελεσθὲν ἔγκλημα. Ὡς τοιοῦτον δ' ἀσφαλιστικὸν μέτρον ἀναγράφεται ἐν τοῖς προσχεδίοις τῆς Γερμανίας, Ἑλβετίας καὶ Αὐστρίας ἡ ἀσφαλιστικὴ κράτησις, ἥς τὸ περιεχόμενον κατὰ διάφορα

κανονίζεται συστήματα. Καί τὸ μέτρον τοῦτο ἀνέγραψε καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ προσχεδίῳ. Ὁμοίως δ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω σημειούμενοις προσχεδίοις, ὡς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ, ἀναγράφεται, (ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον), τὸ ἀσφαλιστικὸν μέτρον τῆς ἐν θεραπευτικῷ καταστήματι κρατήσεως τῶν ἀπαλλασσομένων πάσης ποινῆς παραφρόνων, ὡς καὶ τῶν ἡμι—παραφρόνων (*demi—fous*) ἐγκληματιῶν, οἵτινες εἰς μετριοτέραν ὑποβάλλονται ποινὴν. Ὁ θεμελιώδης δὲ διακριτικὸς χαρακτήρ τῶν μέτρων τούτων ἀπὸ τῆς ποινῆς εἶνε ὅτι ταῦτα ἐπιβάλλονται οὐχὶ ἔνεκα τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀποδεδειγμένης ψυχικῆς τάσεως τοῦ ἐγκληματίου πρὸς τέλεσιν ἐγκλημάτων, δι' ὃ καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν δὲν κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντικειμενικῆς βαρύτητος τοῦ ἐγκλήματος ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ψυχικῆς ταύτης καταστάσεως.

Ἄλλ' ἡ σύγχυσις μεταξὺ ποινῆς καὶ ἀσφαλιστικῶν μέτρων, ἣν διδάσκει ὁ Ferri, καὶ ἣν ζητεῖ νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τοῦ προσχεδίου του, ἀσυνειδήτως ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ὅλως ἀντιφατικὴν καὶ οὐδαμῶς συνάδουσαν πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν διάταξιν, ἥς καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθην, καθ' ἣν πρὸς καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐγκληματίου ἀπειλουμένου κινδύνου καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ μέτρου τῆς ἐπιδλητέας κατ' αὐτοῦ «κυρώσεως», λαμβάνεται ὡς βάσις «ἡ βαρύτης καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως». Τοῦ κανόνος δὲ τούτου ἐφαρμοζομένου ἐπὶ τῶν «καθ' ἕξιν ἐγκληματιῶν» ἡ κατὰ τούτων ἐπιβαλλομένη κύρωσις προσμετρεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διὰ τὸ βαρύτερον τῶν ἐγκλημάτων ὀριζομένης ἐν τῷ νόμῳ ποινῆς.⁽¹⁾ Καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν παραφρόνων ἡ ἐπιβαλλομένη μόνωσις καὶ ἡ ἐν τοῖς εἰδικοῖς καταστήμασι νοσηλεία προσμετρεῖται ἀναλόγως τῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος ἐπιδλητέας, κατὰ τὸν νόμον, «κυρώσεως».⁽²⁾ Καὶ ὡς ἀναγκαία τούτου συνέπεια δέον νὰ προστεθῇ ὅτι περὶ τοῦ εἵδους καὶ τοῦ μέτρου τῆς κυρώσεως ταύτης—τοὔτέστι περὶ τοῦ εἵδους καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς νοσηλείας τοῦ παράφρονος ἀποφαίνεται, ἐκ τῶν προτέρων, ὁ Δικαστής!⁽³⁾ Ἰδού, εἰς ποίας φέρει ἀτοπίας ἡ σύγχυσις τῆς ποινῆς πρὸς τὰ ἀσφαλιστικὰ μέτρα!

Τοῦναντίον ἐν τοῖς ἄλλοις ξένοις προσχεδίοις ἡ διὰ τοὺς καθ' ἕξιν ἐγκληματίας καθοριζομένη ἀσφαλιστικὴ κράτησις κανονίζεται ἀνεξαρ-

1) ἄρθρ. 28.

2) ἄρθρ. 32 ἐπόμε.

3) Relatiōne σ. 76.

τήτως ὅλως ἀπὸ τῆς ἐπιβλητέας διὰ τὰ καθ' ὑποτροπὴν τελεσθέντα ἐγκλήματα ποινῆς. Ἐν δὲ τῷ ἡμετέρῳ προσχεδίῳ, ἀκολουθοῦντες τὸ σύστημα, ὅπερ ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἐν τῷ ἀναθεωρηθέντι Γερμανικῷ προσχεδίῳ τοῦ 1919, καταλείπομεν ἀπροσδιόριστον τὴν διάρκειαν τῆς κρατήσεως ἀκριβῶς ἵνα αὕτη προσαρμόζεται ἐκάστοτε ἐν τῇ ἐφαρμογῇ πρὸς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἐγκληματίου, ἐξ ἧς καταφαίνεται καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ἀπὸ τούτου ἀπειλουμένου κινδύνου.

Τὸ πλαίσιον μιᾶς διαλέξεως δὲν μοι ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἐξέτασιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπιλύονται ἐν τῷ Ἰταλικῷ προσχεδίῳ τὰ κατὰ μέρος νομοθετικὰ προβλήματα, ἅτινα παρουσιάζονται ἐν τῇ συντάξει τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ ποινικοῦ κώδικος, καίτοι ἡ τοιαύτη ἔρευνα καὶ ἄλλα ἤθελε φέρει εἰς φῶς σφαλερὰ καὶ παράδοξα.

Διὰ τῶν λεχθέντων ἠθέλησα νὰ προφυλάξω ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πλάνης, ἣν θὰ ἠδύνατο τυχὸν νὰ παραγάγῃ παρ' ὑμῖν ὁ πάταγος, τὸν ὁποῖον προξενούσι περὶ τὸ ἔργον αὐτῶν οἱ συντάκται τοῦ Ἰταλικοῦ προσχεδίου παριστῶντες ἑαυτοὺς ὡς τοὺς σκαπανεῖς τῆς προόδου ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ ὡς τοὺς μόνους γνήσιους ἀντιπροσώπους τοῦ θετικισμοῦ ἐν τῇ ποινικῇ ἐπιστήμῃ.

Ἄλλ' ἂν θετικισμὸς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καλεῖται ἡ ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῶν γεγονότων θεμελίωσις τῶν πορισμάτων αὐτῆς, βεβαίως τὸν τίτλον τοῦτον δὲν δύνανται νὰ διεκδικήσωσιν οἱ ὅπαδοι τῆς ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς. Διότι ἡ μὲν περὶ τοῦ ἐγκληματίου—*ἀνθρώπου* θεωρίαι των, ὡς περιτράνωσ ἀπεδείχθη ἐκ τῶν εἰδικῶν περὶ αὐτῆς ἐρευνῶν, στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ τῶν θετικῶν δεδομένων τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς φαντασίας τοῦ δημιουργοῦ αὐτῆς. Δι' ὃ καὶ ὁ συμπατριώτης αὐτοῦ Cechi ὁμιλῶν τελευταίως περὶ τοῦ Δομπρόζο, ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς «*ἰατρὸν λίαν μεμορφωμένον μὲ φαντασίαν μυθιστοριογράφου*». Αἱ δὲ θεωρίαι αὐτῶν περὶ *ποινικῆς εὐθύνης* καὶ *ποινῆς*, ὡς ἀπεδείχθη, νομίζω, ἐκ τῶν παρ' ἑμοῦ λεχθέντων, παραγνωρίζουσι τελείως τὰ ἐκ τῆς ἀληθοῦς θετικῆς ἐρεύνης τῆς φύσεως τῶν κοινωνικῶν τούτων θεσμῶν ἀπορρέοντα πορίσματα. Οἱ ἀληθεῖς καὶ γνήσιοι ἀντιπρόσωποι τοῦ θετικισμοῦ ἐν τῇ ποινικῇ ἐπιστήμῃ εἶνε πάντες ἐκεῖνοι οἵτινες ἀποκρούοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς μεταφυσικὰς θεωρίας περὶ ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, λαμβανομένης ὡς βάσεως τοῦ ποινικοῦ καταλογισμοῦ καὶ τῆς ποινῆς θεωρουμένης ὡς ἀνταποδόσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἀνεφαρμόστους οὐτοπίας τῆς ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς, τὴν μὲν *ποινικὴν εὐθύνην* στηρίζουσιν ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς ἀληθείας περὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, τὴν δὲ *ποινὴν* χαρακτηρίζουσιν ὡς μέσον

~~ΠΡΟΤΑΣΗ~~

πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐγκλήματος καὶ διαμορφῶσι συμφώνως πρὸς
τὸν σκοπὸν αὐτῆς τοῦτον.

Καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων, τῆς ἀληθοῦς **θετικῆς Σχολῆς**, θὰ στη-
ριχθῇ ὁ νέος ποινικὸς κώδιξ τῆς Ἑλλάδος.

132

— 8 XA9Δ

ΙΑΤΑΜΗ

ΤΙΜΑΤΑΙ . . . ΔΡΑΧ. **5.**—

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000000076

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 5.—

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1825
1892
2033